

Neil Xavier O'Donoghue

„Uczestnicy tej samej Ofiary”

I. Rys historyczny.....	1
Spadek częstości przyjmowania komunii świętej.....	2
Komunia oderwana od czynności liturgicznych.....	2
Wyzwania protestanckie i jansenistyczne.....	3
II. Magisterium Kościoła od Benedykta XIV do czasów obecnych.....	4
III. Kwestia ortopraksji.....	6
Wniosek.....	7
Benedykt XIV, List apostolski <i>Certiores Effecti</i>	8

Większość encyklik papieskich dotyczy spraw bieżących, przez co z biegiem czasu tracą one na znaczeniu. *Certiores effecti*, ogłoszona w roku 1742 przez papieża Benedykta XIV (pontyfikat w latach 1740-58), nie należy do tego gatunku, zważywszy, że krytykowane przez nią nadużycia liturgiczne nadal (po 270 latach!) powszechnie występują. W swojej krótkiej encyklice Benedykt XIV zachęca kapłanów, aby komunię świętą rozdawali wiernym z hostii konsekrowanych podczas tej samej mszy świętej, a nie z hostii wziętych z tabernakulum. Ponieważ encyklika jest trudnodostępna w oryginale łacińskim i nie wiem czy zachowało się jej pełne tłumaczenie na angielski, załączam pełny tekst łaciński i angielski (w moim tłumaczeniu)¹.

I. Rys historyczny

Historycy liturgii na ogół zgadzają się co do tego, że do czwartego wieku wierni przystępowali do komunii podczas każdej mszy świętej, otrzymując jedynie te postacie eucharystyczne, które były konsekrowane w trakcie danej celebracji² Liczne źródła potwierdzają ponadto, że wśród wiernych utartym zwyczajem było zabieranie z niedzielnej Eucharystii do domu wystarczającej ilości chleba, „który stał się Eucharystią”, by przyjmować komunię św. w dni powszednie, gdy Eucharystia nie

1 W przekładzie polskim artykułu encyklika została również przetłumaczona z łaciny (przyp. tłum.).

2 O częstej komunii świętej zob.: Joseph Nicholas Stadler, *Frequent Holy Communion: A Historical Synopsis and a Commentary* (*Częsta komunია święta: zestawienie historyczne i komentarz*), Canon Law Studies 263 (Washington DC: Catholic University of America Press, 1947); Joseph A. Jungmann, *The Mass of the Roman Rite: Its Origins and Development* (*Missarum Sollemnia*)(*Msza rytu rzymskiego: jej początki i rozwój*), wydanie angielskie przejrzone i skrócone w jednym tomie, Charles K. Riepe (red.), Francis A. Brunner (tłum.) (London: Burns & Oates, 1959) 498-502; i najnowsze: Joseph Dougherty, *From Altar Throne to Table: The Campaign for Frequent Holy Communion in the Catholic Church* (*Od ołtarza-tronu do stołu: kampania na rzecz częstej komunii świętej w Kościele katolickim*) (Lanham MD: Scarecrow Press, 2010).

była normalnie sprawowana. Przynosili również Sakrament tym członkom lokalnej wspólnoty, którzy nie mogli uczestniczyć w liturgii z powodu choroby, uwięzienia lub mieli trudności z przybyciem³.

Spadek częstości przyjmowania komunii świętej

Po tym, jak chrześcijaństwo zostało uznane za religię państwową w wyniku Edyktu mediolańskiego (rok 312), przyjmowanie komunii świętej zostało na ogół ograniczone do samej celebracji Mszy. Co więcej, w niektórych miejscach częstość przyjmowania komunii świętej gwałtownie spadła. Jak podaje znany jezuitski liturgista Josef Jungmann w swojej klasycznej pracy *Msza rytu rzymskiego*:

Już Chryzostom, wśród Greków, skarżył się: „Daremnie stajemy przed ołtarzem. Nikt nie uczestniczy”. Podobnie w Galii – Synod w Agde (506 r.) uznał za konieczne, aby nalegać na przystępowanie do komunii minimum trzy razy w roku – na Boże Narodzenie, na Wielkanoc i na Zesłanie Ducha Świętego. Ten postulat powtarzano wielokrotnie aż do pełnego rozwoju Średniowiecza, czasem dodając do tego Wielki Czwartek. W czasach reformy karolińskiej usiłowano na nowo wprowadzić komunię świętą w każdą niedzielę, szczególnie w niedzielę Wielkiego Postu, ze skutkiem co najwyżej chwilowym. Począwszy od ósmego wieku wydaje się, że rzeczywistość nie wychodzi poza ustalenia Soboru laterańskiego z roku 1215, będące nowym minimum: komuniam Wielkanocną⁴.

W związku z tym niespodziewanym obrotem rzeczy zgłaszane są różne wytłumaczenia: wydłużony okres pokuty (wraz z wyłączeniem z Eucharystii) nakładany na apostatów, którzy wracali na łono Kościoła po ostatecznym odzyskaniu przezeń wolności; częste odkładanie chrztu na późniejsze lata życia; rozwój duchowości naznaczonej pobożnym lękiem wobec Eucharystii – *mysterium tremendum* — i odpowiadające jej poczucie osobistej niegodności⁵, mnożenie przypadków wyłączenia z Sakramentu, szczególnie osób żyjących w małżeństwie i kobiet, w połączeniu ze stałym poszerzaniem wymogów odnośnie do przygotowania⁶.

Komunia oderwana od czynności liturgicznych

Malejąca częstość przyjmowania sakramentu zbiegła się z postępującym odrywaniem komunii

- 3 Zob. Robert F. Taft, “Home-Communion in the Late Antique East” (Komunia domowa na Wschodzie w późnym antyku) w *Ars Liturgiae: Worship, Aesthetics and Praxis. Essays in Honor of Nathan D. Mitchell (Kult, estetyka i praxis. Eseje ku czci Nathana D. Mitchella)*, Clare V. Johnson, red., (Chicago: Liturgy Training Publications, 2003) 1-25.
- 4 Jungmann, *The Mass of the Roman Rite (Msza rytu rzymskiego)*, 499. Sobór laterański IV, rozdz. 21: “Każdy wierzący obydwóch płci, kiedy doszedł do lat pełnoletności, winien sam przynajmniej raz w roku wyznać swoje grzechy własnemu kapłanowi i w miarę sił wypełnić nałożoną sobie pokutę, przyjmując ze czcią przynajmniej w okresie wielkanocnym sakrament Eucharystii. Jeśli może za radą własnego kapłana z jakiejś rozumnej przyczyny uważał za konieczne powstrzymać się czasowo od jej przyjęcia: żyjąc inaczej, powinien być powstrzymany od wejścia do kościoła i umierając, nie mieć pogrzebu chrześcijańskiego” w *Breviarium fidei. Wybór doktrynalnych wypowiedzi Kościoła 75*, Wydawnictwo „Księgarnia świętego Wojciecha” 2007, Ignacy Bokwa, Tadeusz Gacia, Sylwester Laskowski, Henryk Wojtowicz (oprac.), 149.
- 5 Na przykład, św. Grzegorz z Tours (zm. 594) daje przykład wdowy z Lyonu, która przez rok przychodziła codziennie na mszę i składała ofiary za duszę swego zmarłego męża, ale powstrzymywała się od komunii dopóki jej mąż nie ukazał się jej we śnie, by jej przekazać, że subdiakon zamiast wina, które dostarczała, dawał ocet winny. Raymond Van Dam (tłum.), Gregory of Tours: *Glory of the Confessors*, Latin Series 4 (Liverpool. UK: Liverpool University Press, 1988) §64, pp. 70-71.
- 6 We wczesnośredniowiecznej Irlandii, na przykład, wielką wagę przywiązywano do duchowego przygotowania do Wielkanocy, Zielonych Świąt, Bożego Narodzenia i kilku świąt lokalnych. Zob. Neil Xavier O’Donoghue, *The Eucharist in Pre-Norman Ireland (Eucharystia w przed normańskiej Irlandii)* (Notre Dame IN: University of Notre Dame Press, 2011) 174-76.

od liturgii mszy świętej⁷. To prawda, że praktyka przyjmowania komunii w domu we wczesnym Kościele była podobnie pozaliturgiczna, jednak niedzielna liturgia była naturalnym środowiskiem dla przyjmowania komunii świętej. Z chwilą, gdy rozpowszechniła się nieczęsta komunie święta, kapłan-celebrans nie tylko składał ofiarę mszy św., ale też przyjmował komunie świętą jako przedstawiciel zgromadzonych. Gdy zdarzały się okazje, że świeccy przyjmowali komunie, dokonywali tego *en masse* (gremialnie). Zatem, aby „nie przerywać” kapłanowi w spełnianiu posługi przy ołtarzu, komunie święta była na ogół przyjmowana po zakończeniu mszy.

Wyzwania protestanckie i jansenistyczne

Reformacja protestancka zakwestionowała cały układ sakramentalny, a niektórzy wczesni protestanci całkowicie zaprzeczyli potrzebie komunii. Nie było zatem zaskoczeniem, że Sobór trydencki (1545-63) potwierdził znaczenie Eucharystii. W kwestii komunii świętej, Ojcowie soborowi stwierdzili, że: „Święty sobór życzyłby sobie, aby wierni obecni na każdej mszy przyjmowali komunie nie tylko duchowym pragnieniem, ale także sakramentalnym przyjęciem Eucharystii, a dzięki temu przypadł im obfity owoc Najświętszej ofiary...”⁸. Ten postulat powtórzono w *Katechizmie Rzymskim* ogłoszonym u początków tego Soboru⁹. Broniąc komunii sakramentalnej, jako normalnego elementu uczestnictwa we mszy świętej, Sobór trydencki podkreślił istotną rolę Eucharystii w rozpaleniu świętości i wytrwaniu w niej. Przyjmowanie sakramentu tylko raz lub dwa razy w roku nie wystarczy; chrześcijanin powinien zabiegać o właściwą dyspozycję wymaganą do częstej komunii świętej a jednocześnie karmioną przez nią.

Nie mniej jednak, w łonie siedemnastowiecznego katolicyzmu francuskiego powstała moralistyczna szkoła teologii, która stworzyła zasadę nieczęstej komunii – rodzaj katolickiego purytanizmu (jeżeli te terminy mogą iść w parze), który poruszył zachodnią Europą i został potępiony przez Kościół, który określił go mianem jansenizmu¹⁰. Ruch ten zainspirowany był wydaną pośmiertnie pracą Corneliusa Jansena, biskupa Ypres (zm. 1638 r.), na temat teologii św. Augustyna. Jansenizm wyrósł z opozycji względem tendencji semipelagiańskich, których dopatrywano się w Kościele, szczególnie wśród jezuitów. Jeden z pierwszych przywódców tego ruchu, Antoine Arnauld, napisał ważną książkę zatytułowaną *De la Fréquente Communion (O częstej komunii)* (Paryż, 1643), którą można by raczej określić jako „Przeciwko częstej komunii”. Dla Arnauld’a i jansenistów „komunie była czymś w rodzaju przywileju zarezerwowanego dla najdoskonalszych, a więc coś więcej niż zwyczajny składnik życia chrześcijańskiego. Była raczej kulminacją świętego życia i zażyłego zjednoczenia z Bogiem”¹¹. Siostry słynnego konwentu jansenistycznego w Port Royal same uwierzyły w to, że są tak „doskonałe”, że mogą żyć osiem czy dziewięć miesięcy bez Eucharystii, a nawet zaniedbać „obowiązek wielkanocny” nałożony przez Sobór laterański IV¹².

To właśnie trydenckie zachęty do częstej komunii, a w szczególności papieski sprzeciw wobec

7 Więcej o rozwoju liturgii poszczególnych rytuałów rozdawania komunii na końcu mszy, zob. Nathan D. Mitchell, “The Amen Corner: The History of Eucharistic Reservation in the West II, (Zakątek Amen: Historia przechowywania Eucharystii II” *Worship* 85 (May 2011) 257-68 (strony 262-64).

8 Sobór trydencki, Sesja. 22 (17 września. 1562), rozdz. 6. Przekład polski: *Dokumenty Soborów Powszechnych : tekst łaciński i polski*. T. 4, (1511-1870) : Lateran V, Trydent, Watykan I / układ i oprac. Arkadiusz Baron, Henryk Pietras, (Kraków: WAM-Księża Jezuita, 2005, seria: Źródła Myśli Teologicznej 33) 643.

9 “Do urzędu więc pasterskiego należy, aby często upominali chrześcijan, iż jako ciało na każdy dzień żywności dodawać potrzeba, tak też, żeby się starali, aby na każdy dzień dusza tym Sakramentem żywiona być mogła, bo to rzecz pewna, że niemniej duszy pokarmu duchownego, jako i ciała cielesnego potrzeba”. *Katechizm rzymski* n.59, według uchwały św. Soboru trydenckiego dla proboszczów ułożony, ks. Walenty Kuczborski (tłum.) (Jasło 1866) 236.

10 Innocenty X, Konstytucja apostolska *Cum occasione* (31 maja 1653), potępiająca cztery twierdzenia jansenistów jako hereetyckie i jedno jako fałszywe; Klemens XI, Konstytucja apostolska *Unigenitus* (8 września 1713), potępiająca doktryny jansenistyczne Pasquiera Quesnela.

11 Stadler, *Frequent Holy Communion* (Częsta komunie święta), 25.

jansenizmu, przygotowały pole dla *Certiores effecti*. Okazją szczególną dla Encykliki było stanięcie Benedykta XIV w obronie księdza Luigiego Antonio Muratoriego (zm. 1750), wspaniałego uczonego – takiego jak sam papież. Dziś jest najbardziej znany ze swojego odkrycia i publikacji starożytnego dokumentu łacińskiego z wykazem ksiąg Nowego Testamentu („Kanon Muratoriego”). Sam Muratori był w swoich czasach poważany nie tylko jako uczonego, ale też jako mistrz duchowy. W swoim ważnym traktacie duchowym *Della regolata devozione dei cristiani (O uporządkowanej pobożności chrześcijan, 1747 r.)*¹³, podkreślał „różnicę pomiędzy wiernymi, którzy po prostu przychodzą na mszę, aby jej wysłuchać, a pozostałymi, którzy także przystępują do świętego stołu poprzez sakramentalną komunie”¹⁴. Muratori przeciwstawiał się stanowisku jansenistów, że osoby świeckie powinny rzadko spożywać Ciało Pańskie w Eucharystii. Wywołało to kontrowersję w pewnych włoskich kręgach kościelnych, w których autorzy o skłonnościach jansenistycznych ostro krytykowali Muratoriego¹⁵. Publikując *Certiores effecti*, Benedykt XIV stanął w jego obronie.

II. Magisterium Kościoła od Benedykta XIV do czasów obecnych

Na początku encykliki Benedykt XIV potwierdza dwie nauki Trydentu: że msze, w których tylko kapłan przyjmuje komunie są ważne i nie powinny zostać zabronione (§1), oraz że jest bardziej pożądane, aby wierni uczestniczący we mszy przyjmowali Eucharystię, pod warunkiem, że mają do tego odpowiednią dyspozycję (§2). Główny punkt encykliki zawarty jest w trzecim paragrafie: „...nie stało się to jednak powodem, aby Kościół kiedykolwiek zakazywał celebrowania, w przeszłości czy teraz, wychodzenia naprzeciw pobożności i sprawiedliwemu żądaniu tych, którzy, gdy są obecni na mszy, chcą mieć współudział w tej samej Ofierze, ponieważ i oni ofiarują ją na swój własny sposób. Przeciwnie, popiera i pragnie, aby z tego nie rezygnowano. Napomina też kapłanów, których błąd i zaniedbanie sprawiłyby, że takie uczestnictwo byłoby wiernym odmówione”.

Papież św. Pius X, w swoim dekrete *Sacra Tridentina synodus* (20 grudnia 1905)¹⁶, wydanym przez Świętą Kongregację soborową¹⁷, powtórzył wypowiedzianą przez Sobór trydencki i Benedykta XIV zachętę do częstej komunii: „Częsta i codzienna Komunia Święta, jako coś gorąco pożądanego przez naszego Pana Jezusa Chrystusa i przez Kościół katolicki, ma być dozwolona wszystkim wiernym każdego stanu i zawodu tak, by przystępowanie do Stołu Pańskiego nie było

12 Xabier Basurko, *Historia de la Liturgia*, Biblioteca Litúrgica 28 (Barcelona: Centre de Pastoral Litúrgica, 2006) 346.

13 NB. Przychylnie wspomnianym przez Kongregację Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów w *Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii. Zasady i wskazania* (17 grudnia 2001) 42. (wydanie polskie: ks. Józef Sroka (tłum.), Poznań: Pallottinum 2003).

14 „E qui giacchè abbiám fatta menzione della sacra Eucaristia, convien’ avvertire la differenza, che passa tra i Fedeli, che unicamente intervengono alla Messa per udirla, e gli altri, che anche partecipano della santa Mensa colla Comunione Sacramentale”. Lodovico Antonio Muratori, *Della regolata divozion de’ cristiani* [tytuł różnie zapisywany] (Wenecja: Stamp. di G. Albrizzi, 1747) 190, moje tłumaczenie angielskie dostępne na <http://books.google.com>.

15 Więcej o kontrowersji Muratoriego zob. Enrico Cattaneo, *Il Culto Cristiano in Occidente: Note Storiche*. Bibliotheca Ephemerides Liturgicae Subsidia 13 (Rome: C.L.V.–Edizioni Liturgiche, 1978) 374-77.

16 *Acta Sanctae Sedis* 38 (1905) 400-406.

17 Była to kongregacja watykańska utworzona po Soborze trydenckim – poprzedniczka Kongregacji ds. Duchowieństwa (przyp. tłum.)

zabronione nikomu, kto jest w stanie łaski i przystępuje z właściwą i pobożną intencją”¹⁸. Papież Pius XII w swojej wydanej w roku 1947 encyklice *Mediator Dei* dwukrotnie cytuje *Certiores effecti*: pierwszy raz – odnośnie do określeń Soboru trydenckiego, i drugi raz – potwierdzając podziw Benedykta XIV wobec tych wiernych, „którzy będąc na Mszy świętej, nie tylko chcą się pokrzepić niebiańskim pokarmem, lecz nadto pragnęliby, aby Hostie przez nich spożywane były konsekrowane na tej samej Mszy świętej, chociaż jak sam oświadcza, uczestniczy się prawdziwie i rzeczywiście w Ofierze, choćby był to Chleb Eucharystyczny, już dawniej konsekrowany”¹⁹.

Jeśli chodzi o reformę liturgiczną, Konstytucja o Świętej Liturgii *Sacrosanctum concilium* [dalej: SC] Soboru watykańskiego II poleca, żeby teksty i obrzędy „jaśniej wyrażały święte misteria, których są znakiem, tak by lud chrześcijański możliwie łatwo mógł je zrozumieć i uczestniczyć w celebracji w sposób pełny, czynny i wspólnotowy” (SC 21)²⁰. Podczas gdy większość szczegółów reformy liturgicznej pozostawiono do dopracowania przez komisje posoborowe i papieża, w pewnych przypadkach Konstytucja daje konkretne zalecenia. Na przykład “zaleca się bardzo ów doskonalszy sposób uczestnictwa we Mszy świętej, który polega na tym, że po komunii kapłana wierni przyjmują Ciało Pańskie z tej samej Ofiary” (SC 55). To zalecenie powtórzono w roku 1967 w Instrukcji Świętej Kongregacji Obrzędów²¹ i ponownie w *Ogólnym Wprowadzeniu do Mszału Rzymskiego* (OWMR) opublikowanym w roku 1970 i w jego poprawionych edycjach z lat 1975 i 2002²². Skoro kapłan musi przyjmować komunię z ołtarza²³, tak samo powinni czynić wierni. Normy liturgiczne dodatkowo stanowią, że chleb do celebracji Eucharystii „powinien być tak przyrządzony, aby kapłan w czasie Mszy z ludem mógł rzeczywiście przełamać Hostię na kilka części i rozdzielić przynajmniej niektórym wiernym”. Pomimo, że dla niektórych, czy nawet większości przystępujących można użyć małych hostii, „czynność łamania chleba... wyraźniej ujawni moc i wymowę znaku jedności wszystkich w jednym Chlebie. Będzie też znakiem miłości, ponieważ jeden Chleb dzieli się między braci”²⁴.

18 Zob. *Breviarium Fidei* 821, dz. cyt. 320.

19 Pius XII, Encyklika *Mediator Dei* (20 listopada 1947) rozdz. III. Komunia święta. Przekład polski: *Wiadomości Diecezjalne, Katowice*, 28 (1960) 145-207 (opoka.org.pl).

20 Sobór watykański II, Konstytucja o Liturgii Świętej *Sacrosanctum concilium* (4 grudnia 1963 r.), polskie tłumaczenie z drugiego wydania polskiego: Pallottinum, Poznań 2002. Kolejne cytaty z konstytucji o liturgii są również zaczerpnięte z tej edycji.

21 Święta Kongregacja do spraw Obrzędów, Instrukcja *Eucharisticum mysterium* (25 maj 1967) 31, 32.

22 *Ordo Missae* z 1969 zatwierdzony przez papieża Pawła VI i ogłoszony w *Mszale Rzymskim Missale Romanum* w roku 1970 ustanawia komunię wiernych integralną częścią mszy. Poza tym, w OWMR (1970/75) 56 h czytamy: “Jest wielce pożądane, aby wierni otrzymywali Ciało Pańskie w hostiach konsekrowanych podczas tej samej mszy i powinni przystępować do kielicha, kiedy jest to dopuszczalne. Komunia jest w ten sposób bardziej czytelnym znakiem uczestnictwa w sprawowanej w tym czasie ofierze.” Cf. OWMR (2002) 85: “Jest bardzo pożądane, aby wierni podobnie jak kapłan, który jest do tego zobowiązany, przyjmowali Ciało Pańskie z hostii konsekrowanych w czasie danej Mszy świętej, a w przewidzianych przypadkach (por. nr 283) przystępowali do kielicha. Dzięki temu komunია święta ukaże się także przez znaki jako uczestnictwo w aktualnie sprawowanej Ofierze.” W tym samym duchu OWMR z 2002 roku poucza kapłana, aby zapraszając lud do komunii słowami *Ecce Agnus Dei* (Oto Branek Boży) unosił patenę lub kielich (nn. 157, 243).

23 Ten wymóg odnosi się także do koncelebransów. Patrz *Wytyczne dla koncelebry Eucharystii* wydane przez Konferencję Katolickich Biskupów Stanów Zjednoczonych /USCCB/, 12 listopada 2003 r. (Washington DC: Konferencja Episkopatu USA, 2004) §44, 13; OWMR (2002) 240, 242.

24 OWMR (2002) 321 (= OWMR [1970/75] 283). Cf. Kongregacja Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, Instrukcja *Redemptionis Sacramentum* 49 (25 marca 2004 r.): “Wypada, aby ze względu na czytelność znaku pewne części Chleba eucharystycznego pochodzące z jego połamania były rozdzielone podczas Komunii przynajmniej niektórym wiernym”.

III. Kwestia ortopraksji

Pomimo stałego nauczania Magisterium o stosowności sakramentalnej komunii przy wykorzystaniu postaci konsekrowanych w trakcie tej samej celebracji eucharystycznej²⁵, w większości kościołów rytu łacińskiego pozostaje w zwyczaju sięganie dla wygody do tabernakulum. Jest to godne pożałowania, ponieważ stanowi zaniżenie wartości znaku Eucharystii jako eucharystycznej uczty ofiarnej Nowego Przymierza, wspólnotowego udziału w tym, co z samej natury ma być łamane i rozdzielane obecnym. Ksiądz Robert Taft SJ, znawca liturgii wschodniej, tłumaczy ten problem następująco:

„Powód dezaprobaty jest oczywisty dla każdego, kto obeznany jest z teologią eucharystyczną. Dynamika Eucharystii polega na stałym ruchu, w którym dary wspólnoty zostają przez nią ofiarowane, przyjęte przez Boga i wracają do wspólnoty, aby się nimi dzielić jako Bożym darem dla nas. Jest to dzielenie się czymś co otrzymujemy od Boga i dajemy jeden drugiemu – jednym słowem, komunią. Komunia z tabernakulum jest jak zaproszenie gości na przyjęcie, a następnie przygotowanie i zjedzenie pożywienia samodzielnie, podczas gdy goście zostają poczęstowani pozostałościami z poprzedniego przyjęcia. Symbolika wspólnotowego udziału we wspólnym posiłku zostaje tu całkowicie zniszczona. Komunia święta jest komunią eklezjalną wiernych jednych z drugimi w Chrystusie poprzez dzielenie się razem owocami Jego ofiarnej uczty niebiańskiej, które razem składają w ofierze. Trudno powiedzieć, aby komunια z tabernakulum była takim znakiem”²⁶.

Mówiąc nieco inaczej, msza stanowi zasadniczo u-obecnienie ofiary składanej przez Chrystusa, który jest wiecznym, Najwyższym Kapłanem. W jej trakcie chrześcijanie otrzymują możliwość złączenia w widoczny sposób swojego uwielbienia z uwielbieniem Chrystusa, aby przygotować się na przyjęcie łask udzielanych szczególnie przez przyjęcie Ciała i Krwi Chrystusa. Stałe korzystanie z hostii konsekrowanych podczas poprzedniej mszy zaciemnia prawdę, że komunια święta jest *sakramentem ofiarnym ofiary sakramentalnej*. Kiedy jedność tych dwóch zasadniczych elementów Eucharystii – złożenia ofiary przymierza i komunii-udziału w pożywieniu ofiarnym – zostaje utracona, pojawiają się wypaczenia.

Na przykład, tam gdzie wskutek braku kapłana powszechne są *liturgie z udzielaniem komunii św.*, można wątpić czy chociaż połowa zgromadzenia ma jakieś bardziej niż mgliste pojęcie o teologicznej różnicy pomiędzy mszą, a taką *liturgią*. Jak zauważa jeden z liturgistów: „zrozumiałe jest, dlaczego w parafiach bez księdza, w których w miejsce mszy regularnie odprawia się *liturgie z udzielaniem komunii św.* prowadzone przez diakona lub osobę świecką, niektórzy wygłaszają takie opinie, jak: «Wolimy „mszę” siostry Janiny, ponieważ trwa krócej, a tak samo dostajemy komunię»”²⁷. Święty Jan Paweł II w swojej encyklice *Ecclesia de Eucharistia* z 2003 roku mówił o

25 Krótkie podsumowanie norm praktykowania komunii podczas mszy podano w *Biuletynie* wydawanym przez amerykańską Komisję Biskupów ds. Liturgii [BCL] zob. Maj 1989 r. (= t. 25) w *Thirty-Five Years of the BCL Newsletter, 1965-2000 (Trzydzieści pięć lat Biuletynu Komisji Biskupów ds. Liturgii, 1965-2000)* (Washington DC: United States Conference of Catholic Bishops, 2004) 1153-54. Błędnie podany jest tam rok publikacji *Certiores effecti* jako 1591 oraz encykliki *Mediator Dei* jako 1946. Do tego należy dołączyć OWMR z 2002 oraz instrukcję *Redemptionis Sacramentum* z 2004.

26 Robert F. Taft “Return to Our Roots: Recovering Western Liturgical Traditions” (Powrót do naszych korzeni: odzyskanie zachodnich tradycji liturgicznych) *America* (26 maja 2008 r.), / <https://www.americamagazine.org/faith/2008/05/26/recovering-western-liturgical-traditions/>. Obawy Tafta dzielają: np. John Mc Sweeney, “Tabernacle Communion” (Komunie z tabernakulum) *Furrow* 47 (1996) 61518; Kevin W. Irwin, *Models of the Eucharist (Modele Eucharystii)* (Mahwah NJ: Paulist Press, 2005) 181-84.

27 Dennis C. Smolarski, *Eucharist and American Culture : Liturgy, Unity, and Individualism (Eucharystia i kultura amerykańska – liturgia, jedność i indywidualizm)* (Mahwah NJ: Paulist Press, 2010) 65. Co więcej, komunια z tabernakulum potęguje powszechne niezrozumienie Modlitwy eucharystycznej, które sprowadza ją do zwykłego

„braku pełni sakramentalnej” takich liturgii, który powinien inspirować całą wspólnotę do gorętszej modlitwy o powołania kapłańskie i do gorliwszego ich budzenia²⁸.

Wniosek

Ojcowie Drugiego Soboru watykańskiego, nawiązując do Benedykta XIV i Piusa XII, pragnęli, aby wierni uczestniczący we mszy, „byli kształtowani przez słowo Boże, posilali się przy stole Ciała Pańskiego i składali Bogu dziękczynienie; aby ofiarując niepokalaną Hostię nie tylko przez ręce kapłana, lecz także razem z nim, uczyli się ofiarowywać samych siebie...” (SC 48). Udzielanie komunii świętej z tabernakulum przerywa symboliczną więź pomiędzy składanymi i otrzymywanymi darami. Narusza to właściwe rozumienie Eucharystii jako uczy ofiarnej. Mają w niej udział chrześcijanie, gdy włączają się w zadośćuczynienie Chrystusa składającego siebie Ojcu w ofierze w Duchu Świętym. To z kolei zagraża rozpoznaniu roli, jaką odgrywają w sprawowaniu Ofiary Eucharystycznej wszyscy ochrzczeni, a także sam wyświęcony kapłan.

Nie ulega kwestii, że normatywną praktyką liturgiczną powinno być konsekrowanie wystarczającej ilości chleba tak, aby uniknąć potrzeby komunii z tabernakulum²⁹. Przenajświętszy Sakrament jest zasadniczo rezerwowany w tabernakulum dla potrzeb wiatyku dla umierających, a w drugim rzędzie dla udzielania komunii poza mszą, szczególnie osobom chorym i dla adoracji eucharystycznej³⁰. Wyjmowanie cyborium z tabernakulum nie powinno być normalną praktyką każdej mszy. Co więcej, normatywna praktyka liturgiczna powinna obejmować łamanie hostii kapłana na części i rozdanie ich przynajmniej pewnej liczbie obecnych wiernych³¹.

Konstytucja o Liturgii Świętej przypomina pasterzom Kościoła, że „winni czuwać, aby czynności liturgiczne sprawowano *nie tylko* ważnie i godziwie, lecz także, by wierni uczestniczyli w nich świadomie, czynnie i owocnie” (SC 11). Być może ktoś będzie argumentował, że zamysł Kościoła wyraźnie sprzyja, ale nie nakazuje bezwzględnie sakramentalnej komunii z darów ofiarowanych i konsekrowanych podczas tej samej mszy. Czy jednak nie można przynajmniej powiedzieć, że taka praktyka, siłą swej wartości znaku przynależy właśnie do owego „nie tylko”, które wzmacnia aktywne uczestnictwo w liturgii?

Informacja o autorze (2012 r.)

Ksiądz Neil Xavier O’Donoghue jest prefektem studiów w seminarium Redemptoris Mater w Kearny (Newark), New Jersey w USA. Autor „The Eucharist in Pre-Norman Ireland” („Eucharystia w Irlandii przednormańskiej”, Notre Dame University Press, 2011).

sposobu, w jaki konsekruje się chleb i wino. Zob. Edward Foley: „The Mystagogical Implications (Implikacje wtajemniczenia)” w *A Commentary on the Order of Mass of the Roman Missal (Komentarz do Obrzędów mszy Mszału rzymskiego: nowy angielski przekład*, Edward Foley (red.) (Collegeville MN: Pueblo/Liturgical Press, 2011) 485-86.

28 Papież Jan Paweł II, Encyklika *Ecclesia de Eucharistia* (17 kwietnia 1993 r.) 32.

29 Uważnie obserwując przez pewien czas, łatwo jest określić orientacyjną liczbę osób przystępujących do komunii na poszczególnych mszach.

30 Zob. *Eucharisticum mysterium* 49; Rytuał rzymski, *De sacra communione et de cultu mysterii eucharistici extra missam (Komunia święta i kult tajemnicy eucharystycznej poza mszą)*, wydanie typiczne (Watykan: Tipografia Poliglotta Vaticana, 1973), Wstęp ogólny, 5.

31 Nie jest to obecnie dopuszczalne „w nadzwyczajnej formie” mszy, gdyż rubryki Mszału Rzymskiego z 1570/1962 r. pouczają kapłana, by spożył obie połówki swej połamanej hostii.

Benedykt XIV, List apostolski *Certiores Effecti*

Przełożony z łacińskiego wydania: *Sanctissimi Domini Nostri Benedicti Papæ XIV Bullarium in Quo Continentur Constitutiones, Epistolæ &c. ab Initio Pontificatus Usque ad Annum MDCCXLVI*. Vol. 1 (Rzym: Typis Sacræ Congregationis de Propaganda Fide, 1746) 212-14³².

Wersja łacińska

Sacerdotes Missam celebrantes non teneri Sacram Eucharistiam omnibus petentibus infra ipsam actionem ministrare.

Venerabilibus Fratribus, Patriarchis, Primatibus, Archiepiscopis, & Episcopis Italiae.

BENEDICTUS PAPA XIV.

Venerabiles Fratres, salutem, & Apostolicam Benedictionem.

Certiores effecti, pullulare in nonnullis Italiae Dioecesibus controversiam de obligatione, qua Sacerdotes Missas celebrantes adstringantur Eucharistiam ministrare intrâ eisdem fidelibus iis, qui ad ipsam accipiendam paratos se exhibent, ac petunt Sacrificii, cui adstant, participes fieri; Nostro proinde animo reputavimus, gliscenti malo Apostolicae hujus paginae documento obviam ire, ne ulterius, haud absque fidelium eorumdem scandalo, progrediatur. Itaque, Venerabiles Fratres, sermonem Nostrum ad Vos convertimus, ut ipsi quoque Pastoralis hac in re Officii partes minimè negligatis.

§. 1. Ac primò quidem dicendum Nobis occurrit, nemini ex fidelibus in mentem venire posse, Missas privatas, in quibus Sacerdos solus sacram sumit Eucharistiam, propterea veri, perfecti, & integri Sacrificii incruenti a Christo Domino instituti rationem amittere, ideoque illicitas esse existimandas. Nec enim ignorant

Wersja polska

Nie należy twierdzić, iż księża celebrujący mszę powinni udzielać Świętą Eucharystię wewnątrz owej akcji wszystkim o to proszącym.

Do Czcigodnych Braci, Patriarchów, Prymasów, Arcybiskupów i Biskupów Włoch.

PAPIEŻ BENEDYKT XIV

Czcigodnym Braciom pozdrowienie i błogosławieństwo apostolskie.

Dowiedziawszy się, że w niektórych diecezjach Włoch powstała kontrowersja co do zobowiązania kapłanów celebrujących msze, by w trakcie ich trwania udzielali Eucharystię tym wiernym, którzy zdają się być przygotowani na jej przyjęcie i proszą o dopuszczenie ich do uczestnictwa w Ofierze, w której są obecni. [*tj. otrzymać komunię z hostii konsekrowanych podczas mszy, w której uczestniczą*]. Uznaliśmy w duchu, by stawić czoła temu rosnącemu złu za pomocą tego dokumentu Apostolskiego, aby zło nie postępowało dalej, nie bez zgorszenia owych wiernych. Dlatego Czcigodni Bracia kierujemy do Was to słowo Nasze tak, abyście wy sami w sprawie tej duszpasterskiej nawet w małej części niczego nie zaniedbywali.

§. 1. Po pierwsze musimy stwierdzić, że żadnemu z wiernych nie może przyjść na myśl, że prywatnym mszom, w których pojedynczy Kapłan spożywa Eucharystię, brak prawdziwości, doskonałości i integralności bezkrwawej Ofiary ustanowionej przez Chrystusa Pana, i że z tego powodu powinny być

32 Inna, nieco mniej autorytatywna wersja tekstu łacińskiego jest dostępna w *Magnum Bullarium Romanum*, vol. 16, *Complectens Constitutiones Benedicti XIV. ab initio Pontificatus usque ad Annum 1746* (Luxembourg: Gosse, 1752) 117-18, dostępna na <http://books.google.com>.

fideles, aut saltem facillè edoceri possunt, Sacrosanctum Tridentinum Concilium, innixum doctrinae, quam perpetua Ecclesiae Traditio servavit, huic adversantem novam falsamque Lutheri sententiam damnasse *Sess. 22. cap. 6. & can. 8. : Si quis dixerit, Missas, in quibus solus Sacerdos Sacramentaliter communicat, illicitas esse, ideoque abrogandas: anathema sit.*

§. 2. Nihilominus, quandoquidem vetus Ecclesiae praxis, & disciplina, juxtà quam fideles Missis adstantes participare passim atque in publicis conventibus solebant Sacrosanctum Sacrificium, institutioni, & exemplo Christi Domini omnimodè convenit, verba ejusdem Concilii eo ipso spiritu, quo ab eodem prolata sunt, iteramus: *Optaret quidem Sacrosancta Synodus, ut in singulis Missis fideles adstantes, non solum spirituali affectu, sed sacramentali etiam Eucharistiae perceptione communicarent, quod ad eos sanctissimi hujus Sacrificii fructus uberius proveniret.* Utinam autem eo ipso Christianae pietatis fervore, quo primorum saeculorum fideles exardebant, nostrorum quoque temporum homines inflammati, avidè ad publicam sacram Mensam advolare, sanctorumque Mysteriorum solemnitati non adesse tantùm, sed religiosè eorumdem participationem exoptare conspicerentur. Nulla certè res est, qua utilius Episcopi, Parochi, Confessarii studium suum omne impendere valeant, quàm in excitandis fidelibus ad eam mentis puritatem fectandam, unde digni reddantur frequenti ad sacram Mensam accessu, & non spirituali tantùm, sed Sacramentali etiam participatione illa Sacrificii, quod a Sacerdote, tamquam publico Ecclesiae Ministro, non pro se tantùm, sed pro ipsis, & ipsorum nomine offertur.

one uważane z niedozwolone. I niech wierni nie będą nieświadomi – gdyż całkiem łatwo mogą zostać pouczeni – że Sobór trydencki, wsparty doktryną zachowaną przez nieprzerwaną Tradycję Kościoła potępił przeciwstawne jej nowe i fałszywe twierdzenie Lutera: „*Jeżeliby ktokolwiek mówił, że msze w których jedynie kapłan przyjmuje komunię sakramentalną są niedozwolone i przez to powinny być zabronione: anathema sit*” (Sobór trydencki, Sesja 22, rozdział 6 i kanon 8).

§. 2. Niemniej, ponieważ starożytna praktyka i dyscyplina Kościoła – zgodnie z którą wierni obecni na mszach, wszędzie, także na publicznych zgromadzeniach zwykli byli uczestniczyć w Najświętszej Ofierze – jest pod każdym względem w zgodności z ustanowieniem i przykładem Chrystusa Pana, powtarzamy słowa tego Soboru w tym samym duchu, w którym były przez niego wypowiedziane: *Święty sobór życzyłby sobie, aby wierni obecni na każdej mszy przyjmowali Komunię nie tylko duchowym pragnieniem, ale także sakramentalnym przyjęciem Eucharystii, a dzięki temu przypadł im obfitszy owoc Najświętszej ofiary* (Sobór trydencki, sesja 22, rozdział 6). [Słowa te] zdają się wyrażać pragnienie, aby ludzie naszych czasów zostali zapaleni tą samą gorliwością pobożności chrześcijańskiej, którą pälali wierni pierwszych wieków i, by skwapliwie spieszyli do publicznego Stołu Pańskiego. Aby nie tylko byli obecni w uroczystości świętych Misteriów, ale również pragnęli pobożnego w nich udziału. Z pewnością nie ma innej rzeczy, której pożyteczniej Biskupi, Proboszczowie, Spowiednicy cały swój trud mogliby poświęcić, niż pobudzanie wiernych do kształtowania tej czystości umysłu, dzięki której staliby się godnymi częstego przystępowania do świętego Stołu. I nie duchowo jedynie, ale poprzez sakramentalne uczestnictwo w Ofierze, która jest składana przez Kapłana, jako publicznego szafarza Kościoła – nie tylko dla siebie, ale dla nich i w ich imieniu.

§. 3. Et quamvis de eodem Sacrificio participant, praeter eos, quibus a Sacerdote celebrante tribuitur in ipsa Missa portio Victimae a se oblatae, ii etiam, quibus Sacerdos Eucharistiam reservari solitam ministrat; non tamen idcirco, aut vetuit unquam Ecclesia, aut modò vetat, satisfieri ab ipso Sacerdote pietati, & justae eorum petitioni, qui Missae adstantes, ad consortium admitti postulant ejusdem Sacrificii, quod & ipsi pariter offerunt ea ratione, quae ipsos decere potest: immo probat atque cupit, ne id omittatur, eosque Sacerdotes increparet, quorum culpâ, & negligentia fidelibus participatio illa denegaretur.

§. 4. At quoniam in Ecclesia Christiana opus est cuncta ordinatè, & congruenter disponi; Pastores vigilantiam & curam suam conferent, ut ex una parte fidelium pietas minimè fraudetur eo accessu, eaque participatione; ex alia verò ita utrumque sortiatur, quia ulla in laudabilibus aliis institutis oriatur perturbatio, unde facilè confusio etiam, & scandalum oriretur. Quare Pastores monere debent eosdem fideles, ut participes esse cupientes sacrae Mensae, (quod maximopere probandum diximus) studeant tempus, locum, & circumstantias nancisci, quibus & ipsi justorum votorum suorum compotes evadant, nec instituta illa pietatis impediunt. Hisque Pastorum suorum monitis fideles se dociles praebentes, cavebunt, ne sibi injuriam factam querantur, si quandoque pro tempore, loco, & personis, Episcopus minimè opportunum censuerit, a Sacerdote celebrante Eucharistiam distribui iis, qui adstant; quibus scilicet eo ipso tempore facilis, & obvia suppetit ratio ad eandem Mensam accedendi, pluribus aliis locis cuivis instructam.

§. 3. I chociaż w ofierze – oprócz tych, którym w danej Mszy udzielana jest przez celebrującego kapłana część z Żertwy ofiarnej przez niego złożonej – uczestniczą także ci, którym kapłan rozdziela Eucharystię zwyczajowo przechowywaną /w tabernakulum/; nie stało się to jednak powodem, aby Kościół kiedykolwiek zakazywał celebransowi, w przeszłości czy teraz, wychodzenia naprzeciw pobożności i sprawiedliwemu żądaniu tych, którzy, gdy są obecni na mszy, chcą mieć współudział w tej samej Ofierze, ponieważ i oni ofiarują ją na swój własny sposób. Przeciwnie, popiera i pragnie, aby z tego nie rezygnowano. Napomina też kapłanów, których błąd i zaniedbanie sprawiłyby, że takie uczestnictwo byłoby wiernym odmówione.

§. 4. Ponieważ konieczne jest, aby w Kościele chrześcijańskim wszystko miało swój porządek i odpowiedni ład, Pasterze powinni czuwać i troszczyć się, aby, z jednej strony, pobożność wiernych w najmniejszym stopniu nie była pozbawiona tego dostępu i tego udziału. Z drugiej zaś, tak należy obydwaj urządzić, żeby żaden z innych chwalebnych ustanowionych (obrzędów) nie doznał szkody, skąd łatwo zamęt i zgorszenie by powstały. Dlatego Pasterze powinni napominać owych wiernych, aby chcąc uczestniczyć w świętym Stole (co, jak powiadamy, jest w najwyższym stopniu popierane) starali się znaleźć czas, miejsce i okoliczności, w których tak sami uniknęliby zaciągnięcia winy z powodu swych słusznych próśb, jak i nie stawiali przeszkód owym ustanowionym (obrzędom) pobożności. Okazując swoją uległość tym napomnieniom swoich pasterzy, wierni niech unikają tego, by skarżyć się, że dzieje im się krzywda, jeśli czasem biskup uzna, że ze względu na czas, miejsce i osoby jest najmniej stosowne, aby celebrans rozdawał Eucharystię tym, którzy są obecni; tym, mianowicie, którym w tym samym czasie jest dana możliwość łatwego i bez trudu dostępu do tegoż Stołu przygotowanego w wielu innych miejscach.

§. 5. Haud aegre Episcopi, & Parochi id fidelibus persuadebunt, quoties ipsis significant, ex Ecclesiae disciplina, quae modò viget, non quidem difficiliorem, sed faciliorem evasisse iisdem participationem, quam optant. Siquidem veteri more in singulis Ecclesiis passim unica Missa celebrabatur; cui fideles adstabant, indeque participabant; quia a solis propriis Pastoribus, quemadmodum reliqua Sacramenta, ita etiam Eucharistiam licitè accipere valebant: hisce verò temporibus, ex Sacerdotum celebrantium, ex locorum, Altariumque, quibus ea celebratio publicè peragitur, multiplicitate, patet cuilibet facilè parabilis sacra Mensa, & ad sacrum Convivium admissio. Sin autem iidem fideles ita moniti, importune insisterent pro recipienda Eucharistia in iis temporis, loci, & personarum circumstantiis, quas excipiendas censisset Episcopus, Ritualis Romani auctoritate etiam fretus; haec illorum petitio, utpotè nec justa, nec rationabilis, contumacem, ac refractarium animum demonstraret, cupidumque perturbationis, ac proinde minimè compositum Eucharistiae qua par est pietate percipiendae.

§. 6. Dum pastores erga fideles ita se gerent, dumque fideles Pastorum dictis pronas ita aures accommodabunt, orietur absque ulla dubietate pax illa perfecta, atque concordia, qua capita invicem, & membra magnopere colligari decet; desinentque importunae illae controversiae, quae eò tandem tendunt, ut turbas gignant, ac scandalum, verique animarum fructus, quo nihil Pastori carius esse debert, periciem. Verbis itaque Apostoli Pauli ad Corinthios utimur, *Obsecro Vos, Fratres, per nomen Domini Nostri Jesu Christi, ut id ipsum dicatis omnes, & non sint in Vobis schismata; sitis autem perfecti in eodem sensu, & in eadem sententia.* Quae quidem dum Vobis, Venerabiles Fratres, per haec Apostolica scripta nota esse

§. 5. Bez najmniejszego trudu Biskupi i Proboszczowie przekonają wiernych do tego, ilekroć, odwołując się do obecnej dyscypliny Kościoła, będą ukazywać, że unika ona utrudniania tego udziału, o który się ubiegają, przeciwnie czyni ją dla nich łatwiejszym. Jeśli bowiem, zgodnie ze starożytnym zwyczajem, w poszczególnych Kościołach wszędzie celebrowano jedną tylko mszę, na której wierni byli obecni i w niej uczestniczyli, ponieważ, podobnie jak w przypadku pozostałych Sakramentów, tak i Eucharystię dozwolone im było tylko od swych własnych Pasterzy otrzymywać. W naszych jednak czasach, zważywszy na dużą liczbę celebrujących Kapłanów, na wielość miejsc i ołtarzy, na których ta celebrowana jest publicznie sprawowana – ze względu na tę mnogość, msza święta i przystąpienie do Stołu Pańskiego jawią się jako łatwo dostępne. Jeżeli więc ci sami wierni, wbrew napomnieniom, niestosownie nalegaliby na przyjęcie Eucharystii w tych okolicznościach czasu, miejscach lub osób, które biskup wykluczył, wsparty także autorytetem Rytuału Rzymskiego – to ich żądanie, jako ani sprawiedliwe, ani rozsądne ukazałoby ducha nieustępliwego, upartego, pragnącego nieporządku, i przez to w najmniejszym stopniu nie przystosowanego w do otrzymania Eucharystii z odpowiednią pobożnością.

§. 6. Gdy pasterze tak odnoszą się do wiernych, i kiedy wierni z uwagą dają posłuch wypowiedziom Pasterzy – wtedy rodzi się ów doskonały pokój oraz zgoda, jaka mocno łączy wzajem głowy i członki. Nie ma wtedy niestosownych kontrowersji, które zmierzają tylko do wzbudzenia zamieszania i zgorszenia. I zniszczenia prawdziwego owocu w duszach – od którego nic nie powinno być ważniejsze dla Pasterza. Posłużymy się zatem słowami Apostoła Pawła z listu do Koryntian: „A przeto upominam was, bracia, w imię Pana naszego Jezusa Chrystusa, abyście byli zgodni i nie było wśród was rozłamów: byście byli jednego ducha i jednej myśli” (1 Kor 1,10). Chcąc, aby poprzez to pismo apostolskie sprawy te były wam,

volunus, in felicitatis auspiciis, & Paternae
dilectionis pignus, Apostolicam benedictionem
impertimur.

Datum Romae apud Sanctam Mariam
Majorem die xiii. Novembris MDCCXLII.
Pontificatus Nostri Anno Tertio

Czcigodni Bracia, znane – przekazując życzenie
szczęścia i zadatek ojcowskiej miłości,
udzielamy wam apostolskiego błogosławieństwa.

Dane w Rzymie u Najświętszej Marii Panny
Większej, dnia 13 listopada 1742, w trzecim roku
naszego pontyfikatu.

Przekład:

Paweł Broszkowski

o. Krzysztof Broszkowski